

K Pospíšilovu článku o Janu Husovi a transsubstanciaci

STANISLAV SOUSEDÍK

V posledním čísle tohoto časopisu zveřejnil prof. Ctirad Pospíšil stať nazvanou *Jan Hus a transsubstanciace z hlediska dogmatické teologie*.¹ Námět stati vzbuzuje určité rozpaky. Na jedné straně se má podle názvu týkat eucharistické nauky Jana Husa, a po této stránce je tedy její zaměření historické, na druhé straně však autor zdůrazňuje, že mu nejde o historickou analýzu pramenů, nýbrž o „hlubší pochopení transsubstanciačního modelu“, což je ovšem aktuální záležitost systematickoteologická. Není jistě výjimkou, že dogmatický teolog přistupuje k řešení určitého problému výkladem jeho historických kořenů. V případě transsubstanciační nauky bych proto očekával, že autor vyjde z děl jejích významných představitelů a od nich přikročí k výkladu svého vlastního řešení. Pospíšil však ve skutečnosti spojuje své úsilí o příspěvek k současné teologické problematice s pokusem rozřešit zároveň historicky spleť otázkou poněkud nejasné, přitom však na každý pád teologicky málo významné Husovy eucharistické nauky. Spojení dvou tak různorodých cílů vyžadujících aplikace metodologicky odlišných přístupů vzbuzuje v čtenáři a priori dojem koncepční neujasněnosti autorského záměru a vyvolává předem pochybnosti, zda se prof. Pospíšilovi za těchto okolností podaří vyvarovat se konfuze. Není mým úmyslem zde řešit, zda a jak dalece se Pospíšilovi podařilo vyhnout se uvedenému úskalí, chci se pozastavit pouze u jedné, ryze historické otázky.

V r. 1977 jsem zveřejnil v časopisu *Divinitas. Pontificiae Academiae Romanae Commentarii* (21, 3, s. 383–407) ve francouzském jazyku stať *Huss et la doctrine eucharistique „rémanentiste“*. V této stati jsem po charakteristice eucharistické nauky Viklefovy a nauky profesora pražské teologické fakulty Stanislava ze Znojma probral v chronologickém pořadí veškerá, jak vydaná, tak i jen v rukopisech dostupná Husova vyjádření k eucharistické nauce a podrobil jsem je pečlivé, ryze historické analýze. Výsledky, k nimž jsem dospěl, se poněkud lišily od závěrů, jež (tehdy ještě ne tak dlouho před tím, totiž r. 1960) o téže věci zveřejnil známý zahraniční husitolog Paul de Vooght (1901–1983).² Shrnujíc jsem je do třech tezí: 1. Hus neučil remanentní nauce, 2. Hus neučil ani transsubstanciaci, 3. Hus zastával neutrální stanovisko, tj. zdržoval se veřejně rozhodnout mezi oběma předchozími, v jeho době spornými stanovisky.

¹ *AUC Theologica* 5, 1 (2015), s. 9–40. doi: 10.14712/23563398.2015.67.

² Paul de Vooght. *Hussiana*. Louvain: Bibliothèque de l'Université – Publications Universitaires de Louvain 1960, s. 263, pozn. 2.

Můj příspěvek byl na rozdíl od příspěvku Vooghtova vyčerpávajícím způsobem pramenně dokumentován a využil jsem v něm také při textové analýze jemnější pojmové aparatury, než se kterou pracoval de Vooght. Považoval jsem za úspěch, že právě de Vooght, v této věci tedy jaksi můj „protivník“, přijal rytířsky uvedené skutečnosti a projevil s mými závěry tím, že k nim nezveřejnil žádné připomínky, souhlas. V sedmdesátých letech nebylo možné z Prahy sledovat ohlasy, které můj příspěvek vyvolal, z informací, jež občas získával z Říma církevní historik, prof. J. Kadlec, však vím, že můj článek byl přijat odbornou veřejností příznivě a že jej citoval a pozitivně hodnotil ze známějších teologů např. Y. Congar. Zdůrazňují-li dnes čeští historici, že Hus neučil remanenci, vycházejí i oni z mého starého příspěvku. Moje stať byla rovněž pozitivně zhodnocena dne 19. 11. 1995 Husovskou komisí při České biskupské konferenci.⁵

Příkře odlišné hodnocení mé stati přinesl ve své výše uvedené stati teprve prof. C. Pospíšil. Co proti ní namítá?

Píše: „*Nemohu souhlasit se Sousedíkovým verdiktem, podle něhož by měla být Husova nauka v rozporu s církevním standardem.*“

K tomu: Podle mých zjištění žádná Husova eucharistická nauka, která by byla v rozporu s „církevním standardem“, neexistuje. Hus byl podle mých zjištění stoupencem neutrality, tj. zdržoval se v tehdy sporných bodech eucharistické nauky veřejného zaujetí stanoviska. Neutralita je však určitý postoj, nikoli nauka! Ve svém příspěvku jsem ovšem vyjádřil mínění, že postoj neutrality nebyl v Husově době postojem konformním s postoji církevního magisteria. Plyne to mimo jiné ze skutečnosti, že Kostnický koncil nesetrval na pozici neutrality, nýbrž odsoudil remanenci v obou jejích verzích. Jednou z těchto verzí, v Praze na počátku 15. století zvláště aktuální, byla tzv. konsubstanciace: jedná se o zvláštní nauku, která se nám může dnes jevit jako málo významná, téměř zanedbatelná odchylka od pravověří. Ale tento dnešní pohled nesmí historik nekriticky promítat do doby počátku 15. století, kdy byla tato odchylka pocítována a posuzována nadměru vážně.

Za druhé prof. Pospíšil „kolegovi filozofovi“ (jak mě familiárně nazývá) vytýká, že se dopouštím „*ploché identifikace eucharistického tajemství s transsubstanciální terminologií*“. K tomu: Ve svém historicky zaměřeném příspěvku jsem podle pravidel zdravé hermeneutiky přirozeně dbal toho, abych významu termínu „transsubstanciace“ přikládal ten význam, který v tehdejší době měl a jež mu přikládali doboví aktéři.

⁵ V tiskovém prohlášení ČBK k jejímu zasedání konaném za předsednictví kard. M. Vlka dne 19. 11. 1995 se praví výslovně: „Komise zvažila Husův postoj na základě mimořádně přínosné studie prof. dr. Stanislava Sousedíka a ztotožnila se s jeho závěry, že Hus přes všechny své sympatie k Wyclifovi nepřevzal otrocky jeho názory, ale navazoval spíše na neutralitní stanovisko svého učitele mistra Stanislava ze Znojma“ (Katolický týdeník 4, č. 47 [1995]).

Konečně Pospíšil u mne zjišťuje „nedostatek kritičnosti“ a vycituje v jeho v pozadí „předpojatost směřující k Husovu obviňování navzdory tomu, co lze vytěžit z jeho textů“. Touto svou nekritičností se podle Pospíšila „ztotožňuji s příslušnou *klerikální lobby*, které šlo o to, aby byl Hus heretikem stůj co stůj“.⁴ Proti pomluvě z předpojatosti je těžké se bránit. Mám snad ubezpečovat, že ve skutečnosti nejsem nekritický a že jsem se právě z toho důvodu snažil být spravedlivý nejen k Husovi, ale i k jeho dobovým odpůrcům? To by asi nemělo smysl. Prosím raději čtenáře, který o věc má zájem, aby si prostudoval můj příspěvek a učinil si úsudek sám.⁵

Jsem přesvědčen, že prof. Pospíšil proti mému dnes již téměř čtyřicet let starému husovskému příspěvku neprezentoval žádný věcný argument, tím méně pak takový, jenž by ospravedlňoval příkrá slova, jichž na mou adresu užívá. Jen na okraj dodávám, že historické názory, jimž Pospíšil dává ve svém příspěvku průchod, neodpovídají, pokud vím, dnešnímu stavu historického poznání, podle něhož si ani císař Zikmund, ani představitelé koncilu Husova odsouzení v podstatě nepřáli. Charakterizuje-li Pospíšil tyto představitele jako „klerikální lobby“, užívá v té souvislosti výrazu, jehož bych osobně neužil, neboť bych to považoval za projev nevkusu.

⁴ Pospíšil. Jan Hus a transsubstanciace, s. 51.

⁵ Můj příspěvek publikovaný v Římě je ovšem těžko dostupný, ale zveřejnil jsem po převratu jeho český překlad, jež si lze bez obtíží obstarat (Stanislav Sousedík. *Učení o eucharistii v díle M. Jana Husa*. Praha: Vyšehrad 1998, s. 37–60).